

Nazaj ni poti. Poti ni naprej.
In vendar skrito znamenje: nemir
prežeče mi šepeče, da ni konca,
ni konca še.

Soba se počasi ogrinja v modro svetlobo.
Kot da se nekdo tihotapsko bliža,
ki ga poznam in vendar ne poznam.
Kedaj sem že doživel to tesnobo,
znanilko tajnega obiskovalca?
O, kruti tujec, ki mi trgaš mir!

(Konec prih.)

L E N I N

A L B I N P R E P E L U H

(Nadaljevanje in konec.)

Med tem se je v Rusiji na novo zbirala socialna demokracija, ki se je razbila ob poraženi revoluciji leta 1905. To obnavljanje je trajalo več let in šele leta 1912. je bilo končano za silo. Toda stari spor med boljševiki in menjševiki se je nadaljeval z nezmanjšano brezobzirnostjo. Bil je viden tudi iz obeh petrograjskih dnevnikov «Pravde» (boljševiška) in «Luči» (menjševiška). Končno se je prenesel še v četrto Dumi.

Da bi imel s propagando in organizacijo boljševikov v Rusiji boljše in hitrejše zveze, se je Lenin leta 1912. preselil v Krakov, v avstrijsko Galicijo, kjer je odslej bila centrala delavskega revolucionarnega gibanja v Rusiji. Iz Krakova je Lenin laže vodil svojo publicistično propagando v petrograjski «Pravdi», tu je mogel pogostejše govoriti s člani boljševiške frakcije v Dumi.

Ko je izbruhnila leta 1914. svetovna vojna, kateri je sledil duhovni polom druge internacionale in nemški «Burgfrieden», je izgubil trenutno tudi Lenin svoje tajne zveze z Rusijo. Več mesecev je preteklo, preden je mogel spregovoriti. Ko je izpregovoril, je trdil, da je nemškemu «Burgfriedenu» sledil drugi v Franciji, a tretji v Rusiji. Tu so se reakcionarnim «črnim stotnijam» pridružili najprej liberalci, njim so sledili ostanki «narodnikovcev», končno pa še znanstvenik Plehanov in ruski anarhistični teoretik knez Krapotkin. Vsi iz mržnje do Nemcev. V Dumi so sicer tudi menjševiki glasovali poleg maloštevilnih boljševikov proti vojnim kreditom, toda menjševiki se niso odrekli sodelovanju v industrijskih vojnih komitejih. Takratni predsednik

druge internacionale, Belgijec Vandervelde, je pozval ruske socialiste, naj se začasno izmiré s carizmom zaradi velike nevarnosti, ki preti vsej Evropi od nemškega cesarskega imperializma. Centralni komite boljševiške stranke, ki ga je duhovno obvladal Lenin, je odgovoril: Ne! Ta zgled so porabili boljševiški člani Dume in ponovili Leninov: Ne! To so bili Samojlov, Žagor, Badajev, Petrovskij, Muranov. Bili so prijeti, sojeni in obsojeni v prognanstvo za vse življenje. Centralni komite je izdal oklic tudi na ruske delavce, katerega je spisal Lenin sam. Obsodil je vojno kot imperialistično in jo označil za skupno delo mednarodne buržoazije. Strogo je obsodil vodstvo druge internacionale. Pisal je: «Odgovornost za to sramoto, ki je zadela socializem, nosijo v prvi vrsti nemški socialni demokrati, ker so najmočnejša in najvplivnejša stranka v internacionali.» Prav tako ostro je obsodil tudi francoske socialiste. Končno je napovedoval, da se mora imperialistično zasnovana svetovna vojna spremeniti v meščansko. Iz Galicije se je umaknil centralni komite v Švico in na Francosko. Lenin se je držal Švice, njegov sotrudnik L. Trockij pa se je vrnil v Pariz, kjer je skupno z Lunačarskim, Sokolnikovim, Martovim in drugimi levičarji in menjševiki ustanovil ruski dnevnik «Golos», pozneje «Naše Slovo». Pa tudi s tem listom je prišel Lenin v navzkrižje in v neki polemiki je celo Trockega opsoval z «gospodom». Toda že leta 1916. je francoska vlada izgnala iz dežele Trockega na intervencijo ruske vlade. Tekom vojne je Lenin stanoval skupno s svojo tovarišico gospo Krupskajo v nekem delavskem predmestju Curiha kot podnajemnik majhne sobice.

Leta 1917. je bil v Rusiji zavrato umorjen znani menih Rasputin. Na dan 14. svečana 1917. je bila sklicana Duma in prav tisti dan je stopilo v Petrogradu 300.000 delavcev v stavko. Par dni pozneje so ljudje oplenili pekarnice. Že to je bil dokaz, da je ljudstvu res primanjkovalo hrane. Miljukov, vodja meščanske demokracije, je opazil nevarnost in hotel za vsako ceno preprečiti izbruh revolucije. Dnevno se je posvetoval o tem z angleškim poslanikom Buchananom. Deseti dan stavke so se vršile že ulične demonstracije in velik miting. Vlada je ukazala postaviti vojakom strojne puške tudi na hišne strehe, da bo mogoče eventualne nemire hitro udušiti. Toda delavskih množic, ki so prišle iz predmestij v centrum, ni nihče ustavljal. Šele policijski uradniki so poskušali ustaviti pohod, streljalo se je, na obeh straneh so imeli mrtve in ranjene. Delavski odposlanci, ki so se zbrali na posvet v centralnem komiteju vojne industrije, so bili prijeti. A sedaj se je uprla celo meščanska Duma in pretrgala zveze z vlado.

Dne 26. svečana 1917. je zopet prišlo do konflikta, to pot so streljali vojaki in žrtve množice so bile velike. Predsednik Dume je rotil carja, naj sestavi novo vlado in preda njeno predsedstvo možu, ki bi užival splošen ugled. Že naslednji dan pa se je uprla petrograjska garnizija, trije regimenti z godbo na čelu so se napotili na Litejni prospekt. Oplenili so vojaško skladišče, politične ujetnike je množica izpustila in zažgala upravo ječe. Množica je naskočila tudi policijsko direkcijo in njen arhiv pokurila. Končno so zasedli revolucionarji tudi Petropavlovsko utrdbo. Ponovno je telegrafiral predsednik Dume carju, da je napočila odločilna ura za usodo domovine in dinastije. Odgovor se je glasil: «Dumo razpuščam!» Še tisti večer je bil izvoljen izvršni komite sovjetov delavskih odposlancev. V predsedstvo so prišli Čkeidze in Skobelev, menjševika, in «narodnikovec» Kerenskij. Dne 28. svečana 1917. je prvič po letu 1905. zopet izšlo uradno sovjetistično glasilo «Izvestija». Prvega marca 1917. je bila sestavljena prva revolucijska vlada s knezom Lvovom kot prezidentom na čelu. Še isti večer so predložili carju Nikolaju Romanovu v njegovem vlaku, ki je stal na postaji Pskov, v podpis listino, v kateri se je odrekel prestolu. Pred njim na zapadu je stala milijonska fronta z «njegovim» armadnim poveljstvom in neštevilnimi generali. Za njim, na vzhodu, je gorela revolucija, ki je komaj započela. Dobro leto pozneje so morali slediti temu zgledu Habsburgi in Hohenzollernci. Več stoletij stara doba se je sesula.

Sedaj šele se je začela borba med provizorno meščansko vlado in sovjetom delavcev, kmetov in vojakov. V vladi so se zbrali meščanski demokrati in menjševiki. Ti so hoteli imeti demokratično rusko republiko in nadaljevati vojno ob strani antante. V opoziciji pa so bili boljševiki, ki so zahtevali takojšen mir in sovjetsko republiko. V boljševiškem dnevniku «Pravda» sta izšla članka, v katerih se primerja revolucija iz leta 1905. s sedanjo. Tu se trdi, da carizem še ni mrtev, temveč samo zlomljen. Poleg meščanske vlade da je sovjet trajno nemogoč, ker je sam zaplodek nove vlade, delavske vlade. Proletariat se poziva na oborožitev. Zakaj končana je šele prva etapa revolucije. Ta članka je napisal Lenin sam in ga poslal po svojih tajnih zvezah v Petrograd.

Že po prvih poročilih o izbruhu revolucije v Rusiji in o abdikaciji carja se je sprožilo med ruskimi emigranti vprašanje, kako se čimprej vrniti domov. Že 19. marca 1917. so se zbrali zastopniki ruske in poljske socialistične stranke, tako zvani «zimmerwaldovci» na posvet. Tu se je končno govorilo tudi o organizaciji vrnitve ruskih emigrantov. Vodja menjševikov Martov

je sam predlagal pot preko Nemčije do Stockholma, proti izmenjavi enakega števila nemških ali avstrijskih internirancev ali ujetnikov. Švicarski socialist Grimm je bil naprošen, da izdejstvuje posredovanje švicarske zvezne vlade v tem pravcu. Toda minister Hoffmann, s katerim se je o tej stvari Grimm razgovarjal, o uradnem posredovanju Švice ni hotel čuti ničesar. Bal se je, da bi se posredovanje Švice v tem vprašanju pri antanti napačno tolmačilo. Položaj je bil namreč sledeč: Provizorična ruska vlada si ni želela vrnitve levičarskih socialistov, ker so bili ves čas nasprotniki imperialistične vojne. Tudi ostala antanta, zlasti pa Anglija, so delale prevozu teh ljudi ovire. Nasprotno pa je bila Nemčija želji ruskih levičarjev naklonjena, pričakujoč, da bo njihova agitacija v zaledju rusko fronto oslabila in bo zaradi tega lažje dosegljiv separatni mir na Vzhodu. Grimm je torej povprašal pri nemškem poslaniku v Švici glede tega. Sedaj pa si je premislil del ruskih emigrantov, zlasti pa vsi menjševiki, ki so hoteli poprej še povprašati provizorno petrograjsko vlado, ali ne ugovarja njihovi vrnitvi v domovino po tej poti. Boljševiki, z Leninom na čelu, pa so bili brezpogojno za označeno pot, tudi če bi ji bila provizorna vlada v Petrogradu nasprotna. Zaradi tega spora je Grimm svoje posredovanje prekinil. Zaradi svojega omahovanja je izgubil končno zaupanje tudi pri boljševikih kot posredovalec, a njegovo nalogo je prevzel Fric Platten, tajnik švicarske socialistične stranke. Platten je izdelal pismene pogoje, pod katerimi bi se mogli vsi ruski emigranti vrniti preko nemškega ozemlja v Rusijo. Ti pogoji so med ostalimi določali, da bo vagon spremljal Platten sam, ki edini sme priti v stike z nemškimi oblastnjami. Vožnja se plača po normalnem tarifu in se ne sme prekinjati, nihče ne sme pred ciljem zapustiti tega vagona. Ruski prevozniki so se pa zavezali med delavskim slojem v Rusiji delati na to, da se izpusti domov enako število nemških ali avstrijskih ujetnikov ali internirancev. V dveh dneh je nemška vlada te predloge sprejela. Toda razen boljševikov ni hotel teh pogojev sprejeti noben drug emigrant, tudi menjševiški ne. Tako sta na primer Martov in Balabanova proglasila vrnitev po tej poti, brez vednosti in pritrdila ruske vlade, za politično pogreško. Lenin je temu nasproti trdil: Pogoji, pod katerimi se nam dovoljuje povratek v Rusijo preko nemškega ozemlja, so sprejemljivi. Gotovo je, da bi Miljukovci prav radi olajšali Liebkechtovcem potovanje v Nemčijo, ako bi se nahajali na ruskih tleh. Prav tako se ponaša Bethmann-Hollweg napram nam, ruskim internacionalistom. Mi nimamo samó pravice, temveč imamo celo

dolžnost, izrabiti to špekulacijo imperialističnih vlad v interesu proletariata, ne da bi pri tem dali tem vladam tudi najmanjšo koncesijo. To stališče so še pred odhodom boljševikov iz Švice odobrili v posebni izjavi socialistični levičarji Nemčije, Francije, Poljske, Švice in Švedije. V svojih spominih pravi Ludendorff, da je bilo nemško upanje težka zmota, ki so jo zagrešile civilne oblasti.

Dne 16. aprila 1917. je Lenin s tovariši prispel v Petrograd. Na finskem kolodvoru ga je sprejela ogromna množica, a v imenu sovjeta ga je pozdravila posebna deputacija, v imenu katere je govoril Čkeidze. Poudaril je potrebo sodelovanja vseh nosilcev demokracije. Lenin je odgovoril zelo kratko, poudaril pa znova, da je imperialistična vojna začetek meščanske. Ruska revolucija da otvarja novo dobo. V dnevniku «Pravda» je že čez štiri dni objavil svoje poglede na problem vojne in revolucije. Tu je dejal, da je mogoče nadaljevati vojno le, ako preide vlada takoj v roke proletariata in kmetov. Vseeno pa je treba zavreči vsako aneksijo in izvesti pobratimstvo vojakov v strelskih jarkih. Sedanji provizorični vladi se mora odreči vsa podpora že zato, ker je kapitalistična. Ne parlamentarno, temveč sovjetsko republiko je treba doseči. Potem se bo odpravila policija, armada in birokracija. Agrarni program mora postati osrednje žarišče sovjetske delavnosti. Glede notranje preureditve boljševiške stranke pa je izjavil, da se mora ime socialni demokrat zavreči, ker so ga umazali socialni patrioti.

Tako je Lenin otvoril boj z vlado. Začetkom julija so se ponovili poulični nemiri. Knez Lvov je moral odstopiti, na čelo nove koalicijske vlade je stopil Kerenski. Podpisal je ukaz, da naj se aretirajo voditelji boljševikov, zlasti pa Lenin, Zinovjev, Trockij, Lunačarski in drugi. Večina izmed njih je pobegnila in se skrivala neznano kje. Lenin sam se je najprej skrival na Finskem, pozneje pa v nekem petrograjskem predmestju. Toda boljševiška propaganda se je vseeno nadaljevala brezobzirno. V tem času je napisal Lenin svoje nedokončano, toda menda najbolj znano delo: «Država in revolucija». Zatrti boljševiški časopisje je izhajalo dalje pod drugimi naslovi. Boj med vlado in sovjetom je valovil sem in tja. Pokazalo se je kmalu, da novi vrhovni komandant ruske vojske, general Kornilov, s svojimi protirevolucijskimi ukrepi ne uspeva. Stara ruska družba je razpadala kar sama od sebe. Javno se je že govorilo, da pripravljajo boljševiki oborožen punt, toda nihče ni vedel, kako, kdaj in kje in kaj bi se moglo ukreniti glede tega. Tudi Lenin je v svojem skrivališču končno napovedal, da je prišla ura odločilnega

boja, čeprav večina njegovega centralnega komiteja ni bila povsem njegovih misli. Dne 24. oktobra 1917. so se polastili boljševiki glavnega brzojavnega urada, naslednjega dne pa so zasedli revolucijski vojaki in mornarji glavni poštni urad in državno banko. Popoldne je bil sklican sovjet, tja je sedaj prišel Lenin in imel govor. Vlada pa se je zbrala v nekdanji carjevi zimski palači. Sovjet ji je poslal ultimatum, naj se preda. Bil je odklonjen. Toda Lenin ga je podkrepil s topovskim ognjem na palačo. Dogodki so se odslej vršili naglo kot v filmu. Dne 27. oktobra je predsednik vlade Kerenski izdal še poseben ukaz na petrograjsko garnizijo. General Krasnov je bil imenovan za vrhovnega poveljnika vojske. Istočasno je sklenil kongres sovjetov ustanoviti svet ljudskih komisarjev, katerim je predsedoval Lenin.

Leninova napoved, da se bo imperialistična vojna spremenila v meščansko, se je uresničila. Druga etapa velike ruske revolucije se je začela.

*

Ruska revolucija je bila plod specifično ruskih razmer, političnih, socialno-gospodarskih in kulturnih. Da se je izvršila tudi njena druga etapa, je prav gotovo zasluga sijajno organizirane boljševiške stranke, ki ji je dal duh in organizacijo Leninov um. Ta človek je bil konsekventen realist in materialist, toda tudi strasten teoretik. Kar je mislil ali govoril, na primer o agrarni reformi, o parlamentarizmu, o sovjetih, o konstituenti, o taktiki, o državi, o revoluciji, o rušenju države in o novih potih družbe — skratka vse je temeljilo na teoriji, ki jo je skušal znanstveno in umstveno utemeljiti in zelo enostavno razložiti. Pri izbiri sredstev za doseganje končnih ciljev ni bil dogmatično okoren, temveč jih je menjaval po trenutni potrebi, kakor je pač zahteval položaj skupine, v kateri se je bojeval. Dobro je znal preceniti moči, ki so stale v boju, dobro je razumel psihologijo, kateri je trenutno podlegla množica. Lunačarski pravi, da sta se v njem izvrstno družila realist in oportunist. — «Kompromise načelno odklanjati,» pravi Lenin sam, «odbiti vsak poskus kompromisa, bodi kakršenkoli hoče, je otroško. Politik, ki hoče proletariatu koristiti, mora znati razločevati med konkretnimi primeri kompromisov. Nedovoljeni so, ako so samo oportunistični in izdajalski. Vso svojo kritično moč, vso ostrost brezobzirnega razkrinkavanja in nepomirljive borbe mora porabiti proti takšnim kompromisom.»

Lenin je bil revolucionaren marksist. To težko umljivo teorijo je prenesel v življenje in jo preizkušal med vsakdanjimi ljudmi.

V razredni borbi je ostal nepomirljiv, iz nje je črpal vse svoje poglede na svet in na posamezna, tudi najmanjša vprašanja, ki jih stavi življenje, zlasti pa življenje v revolucijski dobi. Na primer, glede parlamentarizma in demokracije je mislil sledeče: Delovni sloji so sicer res v večini, vladajo pa ne. Parlamenti in časopisi so lastnina in orodje kapitalistov. Liberalizem trdi, da imajo v konstitucionalnih in demokratičnih državah potlačeni na razpolago parlament, ž njim pa vlado. Ako pridejo na primer zastopniki proletariata v parlamentu do večine, lahko uvedejo svoj režim in spremene zakone po svoji mili volji. Čemu tedaj nasilje, diktatura in podobno? Lenin odgovarja na to: Ako bi kakšne volitve tudi prinesle revolucionarjem večino, bi vlada, ki je še na krmilu, takšen parlament nemudoma razpustila in do nove socialistične vlade bi sploh ne prišlo. Utopija je, da je mogoče s konstitucijo in z danimi sredstvi vzpostaviti na primer kolektivizem, racionalni sistem produkcije, izmenjave in vporabe. Edini izhod je diktatura. Zato je pogrešno, ako se razredni boj poskuša omiljevati, kadar izbruhne vojna. Nasprotno, ojačiti ga je treba. «Idioti učenjaki in stare babe druge internacionale» pravi, «so zaničljivo in ošabno grbančili obrvi nad 'frakcijami' v ruskem socializmu in strastnimi boji med njimi. Ko pa je vojna v vseh naprednih deželah potlačila to slavljenost, so bili nezmožni organizirati — eno samo! — ilegalno svobodo za izmeno nazorov in — eno samo! — ilegalno svobodo za napravo pravih načrtov.»

O državi pa je mislil: Država je posebno organizirana oblast, je organizacija moči, ki si podvrže neki sloj. Kateri sloj pa naj si podvrže proletarijat? Naravno, da samo izkoriščujočega, to je buržoazijo. Delovni sloji potrebujejo državo samo za to, da z njeno močjo zlomijo odpor izkoriščevalcev. Ta odpor zlomiti in to stvar privedi do dobrega konca, pa more zgolj in edino le proletarijat, ki edini je stalno revolucijski sloj. Zaradi tega pa je tudi zmožen zbrati vse delovne in izkoriščane v boju proti buržoaziji.

Leninu je demokratska republika samo etapa, ki vodi preko proletarske diktature, ki je prehodna oblika, v brezrazredno družbo. Običajna demokratska republika, pravi, ne bo odstranila oblasti kapitala, ne bo odpravila razredov. Omogoča pa, da se razredni boj poglobi, razširi in še poostri. Bistvenim interesom potlačenega ljudstva je mogoče ustreči samo z diktaturo proletariata. Toda, ali je zmaga, ko si bo proletarijat osvojil državno oblast in izvedel organizacijo sovjetov, že popolna? Ne, pravi, zakaj med proletariatom in buržoazijo živi še velika množica

napol proletarcev in neodločnih malomeščanov. Resničnost pa uči, da šele izkušnje dolgotrajnega in groznega boja privedejo omahujoče malomeščanstvo do spoznanja, da je diktatura proletariata boljša nego diktatura kapitalistov.

V neki polemiki s Kautskim je zapisal Lenin o demokraciji tole: «Čista demokracija je zgolj hinavska fraza liberalcev, da bi premamili delavce. Zgodovina pozna samo meščansko demokracijo, ki je nasledila fevdalizem, in proletarsko demokracijo, ki izpodriva meščansko.»

Proletarska demokracija in diktatura se v sodobni Rusiji izživlja v sovjetistični državni organizaciji, ki je zakonodajna in izvršilna oblast. «Sovjetistična organizacija države je najbolj primerna za vodstvo proletariata, ki je koncentriran in po kapitalizmu vzgojeni sloj. Izkušnje vseh revolucij in vseh pokretov potlačenih razredov, izkušnje socialističnega gibanja po vsem svetu nas uče, da edinole proletariat more enotno zbrati in voditi raztresene in zaostale množice delovnega in izkoriščenega prebivalstva. Samo sovjetistična organizacija države more z enim mahom faktilčno razbiti in končno ugonobiti stari meščanski upravni in pravosodni aparat, ki se je ohranil in se pod kapitalistično vladavino moral ohraniti celo v demokratičnih republikah, ker je dejansko najbolj preprečeval praktično uveljavljanje demokratskih načel v prid delavcev in delovnih ljudi.»

Lenin se je dotaknil tudi vprašanja morale. Ali obstoji marksistična morala, materialistična ali komunistična morala? Lenin pravi, da obstoji. Gre za nekaj povsem drugega nego za etiko, ki se naslanja na božje zapovedi ali pa na filozofična in moralilčna spoznavanja. Nova etika izhaja iz marksističnega naziranja ter se ravna po bojnih interesih tistih, ki delajo. Carja vreči, zemljiške lastnike pregnati, kapitaliste razlastiti, to so bile razmeroma udobne naloge. Odpraviti pa razliko med razredi, to je neprimerno težje. Vsi morajo delati po enem, skupnem načrtu, na skupni zemlji, v skupnih tovarnah in po enem skupnem pravilniku. Na tem bo temeljila komunistična družba, komunistična družina, komunistična celica. Komunistična družba bo zatrla lastninski instinkt, ki ustvarja meščansko moralo. To bo docela spremenilo psihologijo individua. Na ta način se bo ustvarila močna kolektivistična morala, etika, katere izvor bo razmerje med posamezniki družbe, ki je zgrajena izključno le na delu in skupni lastnini.

*

Literatura, slaba in dobra, o Leninu je že danes ogromna. Eni ga obožujejo kot velikana volje in genialnosti, drugi kot

človeka, tretji ga pa pošiljajo v zadnje globine pekla. Gotovo pa je bil Lenin svojevrstna prikazen, silno enostaven po svoji miselnosti, preprost in jasen v besedah. Maksim Gorkij pripoveduje v svojih »Spominih« o njem to in ono. Zanj je Lenin eden tistih pravičnih, velikanskih, polpravljičnih mož, ki prese-nečajo rusko zgodovino z voljo in talentom, kakor Peter Veliki, Mihail Lomonosov, Lev Tolstoj in drugi.

Nekega večera je Lenin poslušal v Moskvi pri Jekaterini Pavlovni Peškovi Beethovnovе sonate, kakor jih je izvajal Izo Dobroven, in je pripomnil:

«Nič lepšega ne poznam od »Appassionate« in bi jo lahko poslušal sleherni dan. Čudovita, ne več človeška muzika! Vedno mislim, mogoče z naivnim, otroškim ponosom, da morejo ljudje ustvarjati takšne čudeže!»

Potem je zamižal, se smehljaj in neveselo dodal:

«Pogosto pa muzike vendarle ne prenesem. Gre na živce, hotel bi govoriti ljubke neumnosti in po glavi gladiti ljudi, ki žive v umazanem peklu in vendarle ustvarjajo takšne lepote. Toda danes ljudi ne smeš gladiti po glavi — ker bi ti sicer odgriznili roko. Tolči je treba po glavah, neusmiljeno tolči — čeprav smo idealno proti vsakemu nasilstvu ljudi: Hm, hm — naš posel je peklenko težak.»

Nekoč je govoril z Gorkim o Levu Tolstem.

«To je kolos, ah? Kakšen človeški velikan! Glejte, dragi gospod, to je umetnik... Ali veste, kaj na njem še najbolj preseneča? Njegov kmečki glas, njegova kmečka miselnost! Pravi kmet je v njem. Pred tem grofom v literaturi ni bilo nobenega pristnega kmeta!»

Pogledal ga je s svojimi azijskimi očesci in vprašal:

«Koga v Evropi bi mogli postaviti poleg njega?»

Tu je odgovoril sam:

«Nikogar!»

Mel si je roke, zadovoljno se je smejal in mežikal kakor maček na solncu.

Po atentatu Dore Koplan v letu 1918. je Gorkij obiskal Lenina, ki je bil še rekonvalescent. Takole je govoril temu »dvomljivemu marksistu«:

«Vi mislite, da življenje preveč poenostavljam? Da to poenostavljanje kulturo ogroža?»

In potem ironični, karakteristični: «Hm, hm!»

Leninov ostri pogled se je še poostril in tišje je nadaljeval:

«No — ali po vašem mnenju milijoni kmetov s puškami v rokah ne ogrožajo kulture? Ne? Mislite, da bi 'učredilka' (konstituenta) bila kos kmečkemu marksizmu? Vi, ki ste tako zelo in pravilno robantili nad anarhizmom vasi — ravno vi bi morali umevati naše delo bolje od drugih. Ruskim množicam je treba pokazati nekaj povsem enostavnega, njihovemu razumu primer-nega. Sovjeti in komunizem — to je enostavno!»

«Zveza delavcev z inteligenco? Da? To ni slaba ideja — o ne! Recite, prosim, inteligenci, naj pride k nam! Po vašem mnenju služi vendarle odkritosrčno pravičnosti! Kje je torej zadržek? Prosim, kar bliže! Mi smo prevzeli kolosalno delo, pomoči ljudstvu na noge, povedati svetu polno resnico o življenju. Mi kažemo narodom ravno pot do človeku vrednega življenja, pot iz hlapčevstva, siromaščine in ponižanja.»

Zasmejal se je in rekel dobrodušno: «Zato pa sem jo od inteligence že dobil po grbi.»

Drugič je navezal pogovor na krutost revolucionarne taktike in novih razmer.

«Kaj pa hočete?» je vprašal presenečeno in jezno. «Ali je človečnost mogoča v takšnem nezaslišano besnem boju? Ali je mehkosrčnost in velikodušje pri nas umestno? Evropa nas blokira, od nas pričakovane pomoči evropskega proletariata ni od nikoder, z vseh strani nas pritiska protirevolucija kakor medved. In mi? Mi naj ostanemo mirni, mi bi se ne smeli braniti? Toda oprostite — saj nismo povsem neumni! Mi vemo: To kar hočemo, ne more storiti nihče drug razen nas. Ali smatrate za možno, da bi sedel tu, ako bi bil prepričan o nasprotnem?»

«S kakšnim merilom pa hočete pri kakšnem pretepu meriti potrebne in odvišne udarce?» je vprašal nekoč v prepiru.

Pravijo, da je bil Lenin dober govornik, ki je poslušalce prepričeval z umstvenimi argumenti in uničujočo logiko. V njegovih govorih ni prisposodob in anekdot, tembolj pa je vse konkretno, jasno in preprosto povedano. Kadar je govoril, se je razvnel tudi fizično, zato so ga veliki govori tudi telesno utrujali, pa čeprav je bil zelo zdrav in močan človek. Miru in odpočitka si ni privoščil zlepa. Brez oddiha je stal osem let na čelu proletarske diktature, dnevno so nastajale pred njim vedno nove in resne nevarnosti in veliki notranji in zunanji problemi tako velike in okorne ladje, kakršna je ruska država...

Vsekakor bo mogla šele bodoča zgodovina, ko se bodo že razkadili vsi oblaki dima sodobnih socialnih, političnih in kulturnih bojov v Rusiji, podati o tem vsekakor svetovnem možu objektivno sliko.